

تحلیل فضایی توزیع جرم در مناطق دهگانه شهر تبریز

بلال محسن زاده هریس^۱، دکتر عبدالرضا فرجی راد^۲

۱- دانشجوی مقطع دکترای رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران.

۲- دکترای جغرافیای سیاسی استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران (نویسنده مسئول)

چکیده

یکی از مشکلات امروزی شهرها به ویژه در ایران، پدیده جرم و انحرافات اجتماعی می باشد. شهر تبریز با مسایل خاص خودش از این قاعده مستثنی نیست. علوم مختلف در قالب نظریه های گوناگون به ویژه در جامعه شناسی شهری به تبیین جرم پرداخته اند. بعضی از این نظریه ها این مهم را از منظر شهری و عوامل تاثیر گذار آن نگریسته اند که بوم شناسی شهری مهمترین آنهاست. پژوهش حاضر با استفاده از مطالعات کتابخانه ای، اسنادی و پیمایشی از طریق ابزار پرسشنامه و مصاحبه، جامعه آماری زندانیان شهر تبریز در زمستان ۹۲ را با تعداد ۴۱۲۹ نفر و با نمونه آماری ۲۹۱ نفر از طریق فرمول کوکرال، مطالعه و نتایج حاصله در مناطق به وسیله سایر اطلاعات (موقعیت، مساحت، جمعیت) تحلیل شده است. یافته های پژوهش پراکنش و شدت جرم در مناطق شهر را مشخص نموده و نشان داد که نوع غالب جرم به علت در مسیر ترانزیت بودن، جرایم مواد مخدر بوده و منطقه ۶ به علت در حاشیه بودن و مسایل اجتماعی و فرهنگی آن و ۸ به علت در مرکز بودن و داشتن تراکم کالبدی و جمعیتی، دارای بیشترین و مناطق ۱ و ۴ با ویژگی های خاص خود دارای کمترین میزان و شدت جرم بوده اند.

کلید واژه ها: شهر، جرم، اکولوژی، تبریز

مقدمه

شهر امروز "حاصل یک سیر تطوری از دوران باستان، قرون وسطا، دوران نوزایی، انقلاب صنعتی است تا دوران فراصنعت و ظهور کلان شهرها، شهر های مجازی و جهان شهرها، و مفهومی است که می توان از زوایای گوناگون همچون اقتصاد، فرهنگ، قدرت و همچنین خشونت به آن نگریست (فکوهی ۲۳۱، ۱۳۸۷). اگر چه "شهر نشینی از دیدگاه ابن خلدون منجر به ایجاد روحیاتی در ساکنان می شود که آنان را از عصبیت _ ویژگی بادیه نشینی _ تهی می کند (بارنز و بکر ۳۲۱، ۱۳۸۴)، اما شهرها به موازات افزایش و گسترش جمعیت و فضاهای کالبدی آنها با انواع مشکلات و آسیبهای شهری مواجه اند که باعث ایجاد حس ناامنی و ترس در بین شهروندان شده (کلانتری و دیگران ۱۴۲، ۱۳۸۹) و به بجای اینکه محل آسایش برای انسان ها باشند، خود مشکلات عدیده ای را برای زیست انسان ها فراهم آورده اند (پناهی و فرجی راد ۴۱، ۱۳۸۹). با توجه به اینکه موضوع امنیت با جرم رابطه

معکوسی دارد و امنیت با آسایش شهروندان_ به عنوان یکی از ارکان برنامه ریزی شهری (هیراسکار، ۲، ۱۳۸۷)_ رابطه متقابلی دارد، باب گفت و گو در برنامه ریزی شهری در این خصوص باز می گردد.

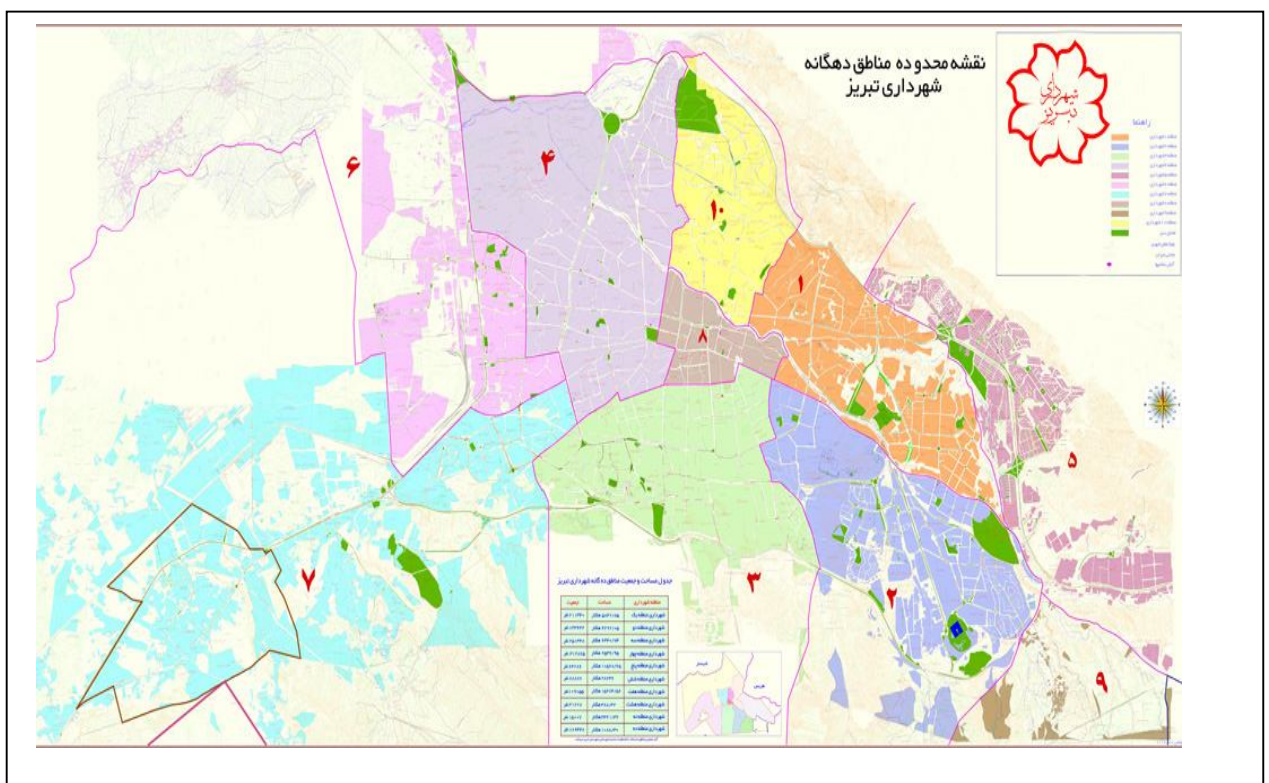
بیان مساله

زندگی شهری با تنوع ارزش ها و پندارها، مردمان دیگر نقاط را به خود جذب و با تجمع آنها اختلافات موجود تشدید شده و برخوردهای اجتماعی رو به تزاید می گذارد (شیخاوندی، ۱۳۵۳). توان گفت هنگامی که تراکم جمعیت از حدی تجاوز کند، افراد فوق العاده پرخاشگر می شوند (کی نیا، ۶۴۹، ۱۳۷۳) در این میان "برخی محدوده های شهر به دلیل ویژگی های کالبدی، اجتماعی و فرهنگی نسبت به دیگر نقاط از نظر جرم خیزی وضعیت بحرانی تری داشته باشد (توکلی نیا و شالی، ۱۳۹۰). در تحقیقات علمی آنچه در بررسی جغرافیایی جرایم شهری اهمیت دارد، رابطه فضا و محیط شهری با رفتارهای اجتماعی از نوع منفی و ناهنجار آن می باشد (زنگی آبادی و رحیمی، ۱۳۸۹، ۱۸۲). شهر تبریز نیز طی نیم قرن اخیر به موازات تحولات کشور با رشد شتابان شهرنشینی مواجه گردیده است. که ناشی از مهاجرت های روستا- شهری از نقاط مختلف استان بوده است. این شهر در دهه های اخیر از رشد جمعیتی و کالبدی قابل توجهی برخوردار بوده و به موازات آن با انواع مشکلات و آسیب های شهری نظیر افتراق اجتماعی و فضایی، عدم توازن بین جمعیت و امکانات شهر، تراکم بالای جمعیت، کمبود مسکن و کجروی های اجتماعی مواجه شده است (شالی، ۲، ۱۳۹۱). از آنجائیکه برنامه ریزی اساساً به رابطه بین شناخت و آگاهی و اقدامات سازمان یافته می پردازد (Friedman and Hudson 1974, 16) در این تحقیق، کیفیت (نوع و شدت) و توزیع اعمال مجرمانه در محدوده جغرافیایی شهر تبریز و در مناطق آن، بررسی شده و به کمک نمایش فضایی و تلفیق این اطلاعات با داده های مکانی محل ارتکاب جرایم و شاخص های فرهنگی، اجتماعی مجرم و محل سکونت او، امکان تحلیل و شناسایی مناطق جرم خیز، پیش بینی کلی سیر و روند جرایم فراهم می شود و در نهایت این اطلاعات می تواند به کاهش میزان جرم در سطح شهر تبریز کمک کند. در ارتباط با ویژگی های زیستی، سزار لمبروزو در کتاب انسان جنایتکار معتقد بود که بر اساس مشاهدات ویژگی های بدن انسان، می توان در مراحل زودتر توسعه انسانی انحرافات را تشخیص داد. اما بحث در روانشناسی این است که چه فردی انحراف اجتماعی را انجام می دهد (شاملو، ۳۲، ۱۳۹۰) و در شیوه جامعه شناختی اینکه، هر شکلی از رفتار تحت تاثیر مجموعه عوامل اجتماعی است که رخ می دهد. بدین ترتیب رویکردهای گوناگونی را در ارتباط با انحراف می توان از هم تمیز داد (کلدی، ۵۲، ۱۳۸۱). عمده این نظریه ها را می توان در دو پارادایم اثباتگرا و پارادایم برساختگرا دسته بندی کرد (صدیق سروستانی، ۱۳۸۳، ۳۳). پارادایم اثبات گرا بیشتر به محیط و جامعه و پارادایم برساختگرا فرد را در کانون تحلیل انحراف قرار می دهد (بابایی و دیگران، ۱۳، ۱۳۸۸). رویکرد اثبات گرا برای توضیح انواع شدیدتر کج رفتاری رویکرد بر ساخت گرا بیشتر در تبیین انواع خفیف تر کج رفتاریها مناسب است (Thio 2001, 12).

شناخت شهر مورد مطالعه (تبریز)

ویژگی های جمعیتی و اقتصادی اجتماعی

شهر تبریز با ۲۳۷/۴۵ کیلومتر وسعت در ۱۵۰ کیلومتری جنوب جلفا، مرز ایران و جمهوری آذربایجان قرار گرفته است. مهرانرود از میانه تبریز می گذرد از دو ناحیه کوهستانی و دشت تشکیل شده هوای این شهرستان سرد و خشک است. و پیشینه تبریز همواره در هاله ای از ابهام مستور بوده است. جمعیت شهر تبریز طی دوره ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵ نزدیک ۵ برابر شده و ۴۰ درصد جمعیت استان و ۵۸/۵ درصد جمعیت شهری استان را در خود جای داده است (توکلی نیا و شالی، ۱۳۹۰) طبق آخرین سرشماری (۱۳۹۰) جمعیت شهر تبریز ۱۴۹۴۹۹۸ نفر می باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰). از سال ۱۳۴۰ با انتخاب تبریز به عنوان قطب رشد، کارخانجات متعددی همچون ماشین سازی (۱۳۴۵) تراکتورسازی (۱۳۴۶) و... در این شهر احداث شد (پوراحمد و یزدانی، ۱۳۸۲، ۲۲۷) و در نتیجه، نیروی انسانی ماهر و متخصص را از شهرستانهای پیرامون جذب و رشد آن بر توسعه اش یا کمیت بر کیفیت پیشی گرفته و مشکلات اجتماعی آن به شدت افزایش یافت. تبریز از ده منطقه مجزا تشکیل یافته است (شکل شماره ۱).

شکل ۱: نقشه مناطق دهگانه تبریز منبع: (سازمان آمار و فناوری اطلاعات شهرداری تبریز)

مفهوم فضا در این پژوهش

در این پژوهش فضا؛ عرصه تجلی و انعکاس تصمیمات و واکنش های اقتصادی و اجتماعی است " و " فضا را می توان نوعی تولید اجتماعی در مکان بشمار آورد (سازمان شهرداریها و دهیاریهای کل کشور ۱۳۷۸، ۶۱۴). فضای شهری هم در واقع نوعی فضای جغرافیایی است؛ فضایی کالبدی با ویژگی های عوامل طبیعی اقتصادی و اجتماعی

است بر این اساس است که می توان گفت "فضای شهری را بایستی برآیند کنش متقابل ساختار طبیعی و اکولوژیکی یک واحد جغرافیایی از سویی و ساختارهای اجتماعی-اقتصادی و سیاسی آن از سوی دیگر دانست (ضیایی، ۳۹، ۱۳۸۰).

روش و مراحل تحقیق

روش به کار گرفته شده در این تحقیق ترکیبی از روشهای توصیفی علی و تحلیلی و کاربردی است در جمع آوری اطلاعات از روشهای کتابخانه ای، اسنادی و پیمایشی و مصاحبه استفاده شده است و برای کشف ارتباط بین برخی از پدیده های محیطی با نوع و میزان جرم از آزمون خی دو (کی اسکوار) و برای نمایش پراکندگی نوع و میزان جرایم از نقشه های پراکندگی Arc GIS استفاده شده است.

شیوه تحلیل و واحد تحلیل

شیوه تحلیل کمی و کیفی (توصیفی و استنباطی) و به دلیل بعد جغرافیایی، روش بررسی، فضایی، اکولوژیکی است. در تحلیل فضایی به نحوه پراکندگی جرم و تفاوت های موجود در بین مناطق دهگانه تبریز پرداخته شده است. از تحلیل اکولوژیک در خصوص تبیین رابطه جرم و مجرم با محیط شهری تبریز استفاده شده است. واحد تحلیل در این مطالعه، زندانیان شهر تبریز که در زمان پژوهش در زندان تبریز محبوس و صرفاً ساکن و اهل شهر تبریز بوده اند، می باشد.

جامعه و نمونه آماری و روش تعیین حجم نمونه

جمعیت آماری تحقیق را کلیه مجرمان موجود در تنها زندان تبریز در زمستان سال ۱۳۹۲ تشکیل می دهند که ۴۱۲۹ نفر بوده اند. روش نمونه گیری به صورت تصادفی ساده بوده است در زندان تبریز زندانیان شهر تبریز و چند شهر کوچک اطراف آن که فاقد زندان است نگهداری می شود و زندانیان ساکن تبریز از زندانیان شهرهای دیگر به هیچ وجه قابل تفکیک نبود. اگر چه می توان عده آنان را بین ۵۰۰ تا ۶۰۰ نفر دانست.^۱ با این حال با استفاده از فرمول کوکران نمونه آماری ۳۴۷ نفر تعیین شد. بعد از تکمیل پرسشنامه مشخص گردید که از بین ۳۴۷ نفر پاسخگو ۵۱ نفر شهرستانی و ۵ نفر روستایی بودند و چون در منطقه مورد مطالعه ما نبودند از پروسه تحقیق حذف شدند و ۲۹۱ نمونه تحقیق انتخاب شد. برای تعیین روایی این تحقیق علاوه از مشورت با اساتید پژوهشگری، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است.

نحوه تجزیه و تحلیل اطلاعات

بعد از تکمیل پرسشنامه ها توسط زندانیان و نمونه های آماری اطلاعات در نرم افزار SPSS وارد و اطلاعات لازم استخراج شد. بعد از استخراج و احصا این اطلاعات، محل های سکونت مجرمین با کمک سازمان تاکسیرانی، خیابان های حوالی این آدرسهای کلی یا نمادها مشخص شد سپس با مراجعه به شهرداری و از طریق معاونت

۱ مصاحبه با رئیس زندان تبریز جناب آقای استادی در تاریخ ۹۲/۱۱/۲۰

شهرسازی و همچنین روابط عمومی آن، شماره مناطق این خیابانها و آدرسها به صورت دقیق مشخص شد. برای آدرسهای همنام به لحاظ استحکام تحقیق مکان معروفتر ترجیح و برای آدرس آن زندانی در نظر گرفته شد. در ادبیات مربوط به مطالعات جرم، ضرب و شتم به عنوان یکی از عناوین مجرمانه با قتل و آدم ربایی متفاوت است و بدیهی است که در شهر به عنوان مکان مورد مطالعه مجرمین بسترهای وقوع این گونه جرایم قطعاً متفاوت خواهد بود. از این رو لازم است در مطالعات جرم شناسی و به ویژه در این مطالعه برای پاسخ به سوال تحقیق:

- میزان توزیع فضایی و نوع جرم در بین مناطق دهگانه شهر تبریز چگونه است.

میزان و تعداد جرم و هم شدت آن مد نظر قرار گیرد. در این پژوهش در تعیین میزان جرمها به لحاظ این که از معیار عددی استفاده می شد مشکل خاصی وجود نداشت اما برای تعیین شدت آن و ترکیب آن با تعداد و گنجاندن در نتایج بدین صورت عمل شد که :

ابتدا جرم های پاسخ دهندگان با توجه به پاسخ آنها و به تناسب مجازات و شدت آنها و با توجه به مشاوره های متعدد و مجازات اصداری در پنج ردیف احصا و طبقه بندی و نمره گذاری گردید.^۱ (جدول ۱).

جدول ۱: جرم های پاسخ دهندگان

ردیف	عنوان مجرمانه	نمره شدت
۱	درگیری/ ضرب و شتم/ شرب خمر	۱
۲	فرار از پست/ ازدواج غیر قانونی	۲
۳	رابطه نامشروع/ مواد مخدر/ تصادف/ مسائل ملکی/ تعزیرات حکومتی/ خیانت در امانت	۳
۴	سرقت/ کلاهبرداری/ آدم ربایی/ جعل اسناد/ رشوه/ خرید و فروش غیر قانونی، حمل اسلحه، قاچاق	۴
۵	خانه فساد/ قتل، معاونت در قتل/ معاونت در سقط جنین و نظایر آن	۵

سپس تعداد جرم هر یک از طبقه ها مشخص و میانگین عددی آنها تعیین و سپس به وسیله فرمول تناسب به درصد تبدیل گردید. در این صورت تعداد جرمها در شدت آن ترکیب و نتایج قابل قبولی ارائه می شد. اطلاعات پرسشنامه نشان می دهد در سطح شهر تبریز بیشترین جرم مربوط به شدت جرم متوسط و در درجه اول مواد مخدر و در مراتب بعدی مسایل ملکیت است.

^۱: مصاحبه با دکتر نجات فیض الهی معاون رئیس دادگستری کل استان آذربایجان شرقی و استاد دانشگاه ۹۲/۱۱/۲۵

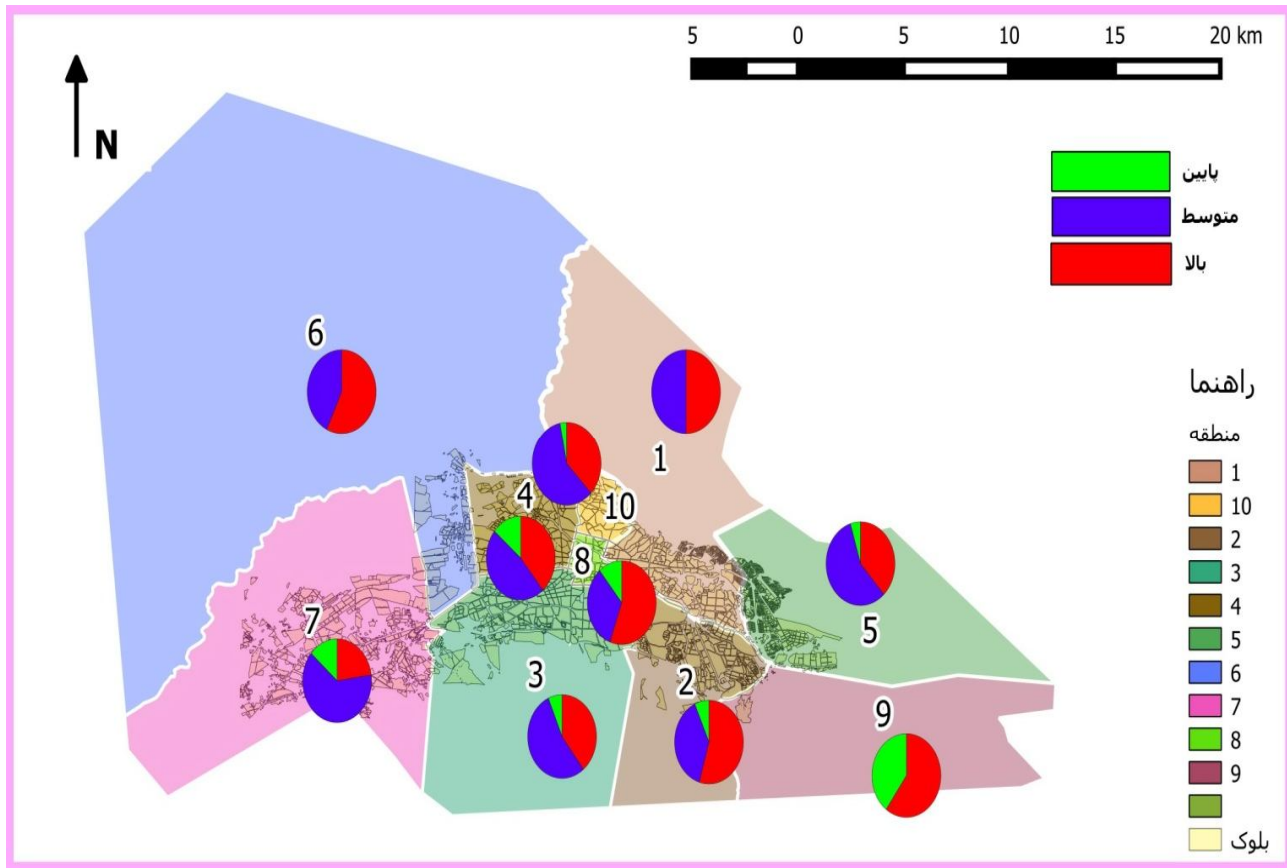
جدول ۲: توزیع فراوانی وضعیت جرم در بین زندانیان مناطق دهگانه شهر تبریز

منطقه	پائین ترین رتبه جرم	رتبه پائین جرم	رتبه متوسط جرم	رتبه بالای جرم	بالاترین رتبه جرم
منطقه ۱	تعداد	۰	۰	۱۳	۳
	درصد	۰	۰	۴۰/۶	۹/۴
منطقه ۲	تعداد	۳	۰	۱۷	۳
	درصد	۶/۸	۰	۳۸/۶	۶/۸
منطقه ۳	تعداد	۴	۰	۳۳	۵
	درصد	۶/۶	۰	۵۴/۱	۸/۲
منطقه ۴	تعداد	۴	۱	۱۷	۲
	درصد	۱۱/۱	۲/۸	۴۷/۲	۵/۶
منطقه ۵	تعداد	۱	۰	۱۲	۱
	درصد	۴/۸	۰	۵۷/۱	۴/۸
منطقه ۶	تعداد	۰	۰	۶	۲
	درصد	۰	۰	۴۲/۹	۱۴/۳
منطقه ۷	تعداد	۳	۰	۱۴	۲
	درصد	۱۳/۶	۰	۶۳/۶	۹/۲
منطقه ۸	تعداد	۲	۰	۶	۵
	درصد	۱۱/۱	۰	۳۳/۳	۲۷/۸
منطقه ۹	تعداد	۲	۰	۰	۳
	درصد	۴۰	۰	۰	۶۰
منطقه ۱۰	تعداد	۰	۱	۱۹	۰
	درصد	۰	۳/۱	۵۹/۴	۳۷/۵
جمع کل	تعداد	۱۹	۲	۱۴۰	۲۶
	درصد	۷	۱	۴۹	۹

از اطلاعات جدول فوق نوع و میزان و توزیع جرم در مناطق شهر تبریز مشخص گردید و نتایج زیر به دست آمد. و در محیط GIS طبق شکل شماره ۲ ترسیم گردید.

جدول ۳: توزیع پراکندگی و شدت وضعیت جرم در بین زندانیان مناطق دهگانه شهر تبریز

متغیر	میانگین	درصد
وضعیت جرم در بین زندانیان منطقه ۱	۳/۵۹	۷۲
وضعیت جرم در بین زندانیان منطقه ۲	۳/۴۷	۶۹
وضعیت جرم در بین زندانیان منطقه ۳	۳/۳۴	۶۷
وضعیت جرم در بین زندانیان منطقه ۴	۳/۱۹	۶۴
وضعیت جرم در بین زندانیان منطقه ۵	۳/۳۳	۶۷
وضعیت جرم در بین زندانیان منطقه ۶	۳/۷۱	۷۴
وضعیت جرم در بین زندانیان منطقه ۷	۳/۰۴	۶۱
وضعیت جرم در بین زندانیان منطقه ۸	۳/۶۱	۷۲
وضعیت جرم در بین زندانیان منطقه ۹	۳/۴	۶۸
وضعیت جرم در بین زندانیان منطقه ۱۰	۳/۳۴	۶۷

شکل ۲: نقشه وضعیت شدت وقوع جرم در مناطق دهگانه شهر تبریز

بر اساس اطلاعات جدول (۳) ملاحظه می گردد که وضعیت جرم در سطح بالاتر از حد متوسط و ۶۸٪ در کل سطح شهر تبریز می باشد که ناحیه شش با ۷۴٪ از سایر نواحی دارای میزان جرم بالاتر و پس از آن ناحیه هشت بیشترین سطح را داشته و منطقه هفت و چهار دارای کمترین میزان جرم می باشند. آزمون فرضیه ها

فرضیه اول: بین منطقه محل سکونت و میزان جرم زندانیان مناطق دهگانه شهر تبریز رابطه وجود دارد. با استفاده از اطلاعات به دست آمده طبق آزمون فرضیات انجام شد.

جدول ۴: آزمون تفاوت نسبت ها

χ^2	۶۳/۵۴
P	۰/۰۰۳

طبق آزمون χ^2 انجام گرفته جهت بررسی رابطه بین منطقه محل سکونت زندانیان مورد مطالعه با میزان و شدت ارتکاب جرم آنها مطابق جدول (۵) ملاحظه می گردد که $\chi^2 = ۶۳/۵۴$ و $p = ۰/۰۰۳$ فرضیه قبول می شود و بین میزان جرم و مناطق دهگانه شهر تبریز رابطه وجود دارد و در جدول (۲) نیز

مشاهده می شود بیش از ۹۲٪ از مجرمان دارای شدت و میزان جرم متوسط و بالا بودند که از این میان؛ منطقه ۶ بالاترین میزان و شدت جرم و پس از آن مناطق ۸ و ۱ دارای بیشترین میزان جرم می باشند و مناطق ۷ و ۴ نیز دارای پائین ترین میزان جرم در سطح شهر می باشند.

فرضیه دوم: بین عوامل فرهنگی - اجتماعی و کالبدی ساکنین شهر و نوع، میزان و شدت جرم شهر تبریز رابطه وجود دارد.

جدول ۵: توزیع فراوانی ویژگی های فرهنگی زندانیان مناطق دهگانه شهر تبریز

متغیر	گزینه ها	تعداد	درصد معتبر
محل تولد	شهر	۲۳۷	۸۱/۷
	روستا	۴۸	۱۶/۶
	مناطق حاشیه شهر	۴	۱/۴
	شهرهای دیگر	۱	۰/۳
مهاجرت والدین	بلی	۹۲	۳۴/۳
	خیر	۱۷۶	۶۵/۷
سطح تحصیلات زندانیان	بی سواد	۴۲	۱۴/۴
	سیکل	۱۰۷	۳۶/۸
	دیپلم	۹۱	۳۱/۳
	فوق دیپلم	۲۳	۷/۹
	لیسانس و بالاتر	۲۸	۹/۶

بنا بر اطلاعات پرسشنامه ها با توجه به اینکه ۸۰٪ جرم ها در رده جرم های سنگین بوده از بعد فرهنگی اجتماعی بیش از ۸۰٪ زندانیان و والدین آنها دارای مدرک تحصیلی دیپلم و پایین تر هستند. و بیش از نصف زندانیان دارای سطح تحصیلات بی سواد و سیکل هستند. عبارتی بین سطح تحصیلات زندانیان_ به عنوان یک فاکتور فرهنگی و اجتماعی مهم (حکمت نیا و موسوی ۱۳۸۵، ۲۱۵) _ با جرم زندانیان رابطه وجود داشت بدین صورت که دارندگان مدرک تحصیلی دیپلم و پایین تر نسبت به دارندگان مدرک دانشگاهی دچار میزان و شدت بالاتری از جرم شده اند. همچنین نزدیک ۳۵ درصد از آنها مهاجر بوده اند یعنی حدود یک سوم پاسخگویان گفته اند که به این شهر مهاجرت کرده اند. و شغل بیش از نیمی از آنان کارگر بوده است. از لحاظ کالبدی، طبق جدول (۶) وضعیت اسکان زندانیان در بین مجرمین در سطح مطلوبی نیست، منزل مسکونی بیش از یک سوم مجرمین اجاره ای بوده و اکثراً در مبالغ پایین رهن و اجاره اسکان یافته اند. نزدیک به ۵۰ درصد آنان در منزل خود احساس آرامش نمی کردند رنج قیمتی منزل اکثر آنان نسبت به سطح تبریز در رده نسبتاً پایین قرار داشته و ۴۵ درصد و یا نزدیک به نصف مجرمین در منازل کوچک و تا ۱۰۰ متر ساکن بودند با توجه به نتایج حاصله ملاحظه گردید که منطقه محل سکونت در میزان و شدت جرم زندانیان مناطق دهگانه نقش داشته و اکثر زندانیان دارای شدت جرم در حد متوسط و بالا هستند و در مناطق ۶ و ۸ و ۱ با بیش از ۷۲٪ جرم در سطح بالایی هستند.

جدول ۶: توزیع فراوانی ویژگی های کالبدی و فضای شهری زندانیان مناطق دهگانه شهر تبریز

متغیر	گزینه ها	تعداد	درصد معتبر
وضعیت منزل مسکونی	شخصی	۱۷۹	۶۱/۹
	اجاره ای	۶۸	۲۳/۵
	رهنی	۷	۲/۴
	سازمانی	۱	۰/۳
	با اقوام	۹	۳/۱
	مجردی	۲	۰/۷
	سایر	۲۳	۸
	تا ۱۰۰ هزار	۹	۱۲/۵
اجاره ماهیانه	۵۰۰-۱۰۱ هزار	۵۷	۷۹/۲
	۷۵۰-۵۰۱ هزار	۳	۴/۲
	۱ میلیون تا ۷۵۱ هزار	۲	۲/۸
	بالای ۱ میلیون	۱	۱/۴
	درصد معتبر	تعداد	گزینه ها
احساس آرامش و راحتی زمان استراحت در منزل مسکونی	بلی	۲۳۱	۵۰/۲
	خیر	۵۷	۱۹/۹
ارزش تقریبی منزل مسکونی	تا ۱۰۰ هزار	۷۵	۳۷/۹
	۴۰۰-۱۰۱ هزار	۸۵	۴۲/۹
	۸۰۰-۴۰۱ هزار	۲۶	۱۳/۱
	۱ میلیارد تا ۸۰۱ هزار	۷	۳/۵
	بالای ۱ میلیارد	۵	۲/۵
مساحت منزل مسکونی	تا ۵۰ متر	۱۸	۶/۵
	۱۰۰-۵۰ متر	۱۰۴	۳۹
	۲۰۰-۱۰۰ متر	۹۶	۳۵/۵
	۳۰۰-۲۰۰ متر	۳۰	۱۱/۲
	۴۰۰-۳۰۰ متر	۱۲	۴/۵
	بالای ۴۰۰ متر	۹	۳/۳
	درصد معتبر	تعداد	گزینه ها
مرغوبیت و اصولی بودن مصالح به کار رفته منزل مسکونی	بلی	۱۲۴	۴۳/۵
	خیر	۴۰	۱۴

در نتیجه طبق نتایج حاصله؛ علاوه بر عوامل فرهنگی - اجتماعی و ویژگیهای فرهنگی - منطقه محل سکونت زندانیان و ویژگیهای کالبدی هر منطقه در میزان گرایش به رفتارهای مجرمانه تاثیر به سزایی داشته است. بنابراین فرضیه دوم اثبات می شود و می توان آن را به کل جامعه آماری تعمیم داد. در نهایت در این تحقیق مشخص گردید که در منطقه ۶ با ۷۴٪ و منطقه ۸ و ۱ با ۷۲٪ به علت تمامی موارد بحث شده بالا؛ شاهد میزان و شدت گرایش بالاتر به رفتارهای مجرمانه می باشیم.

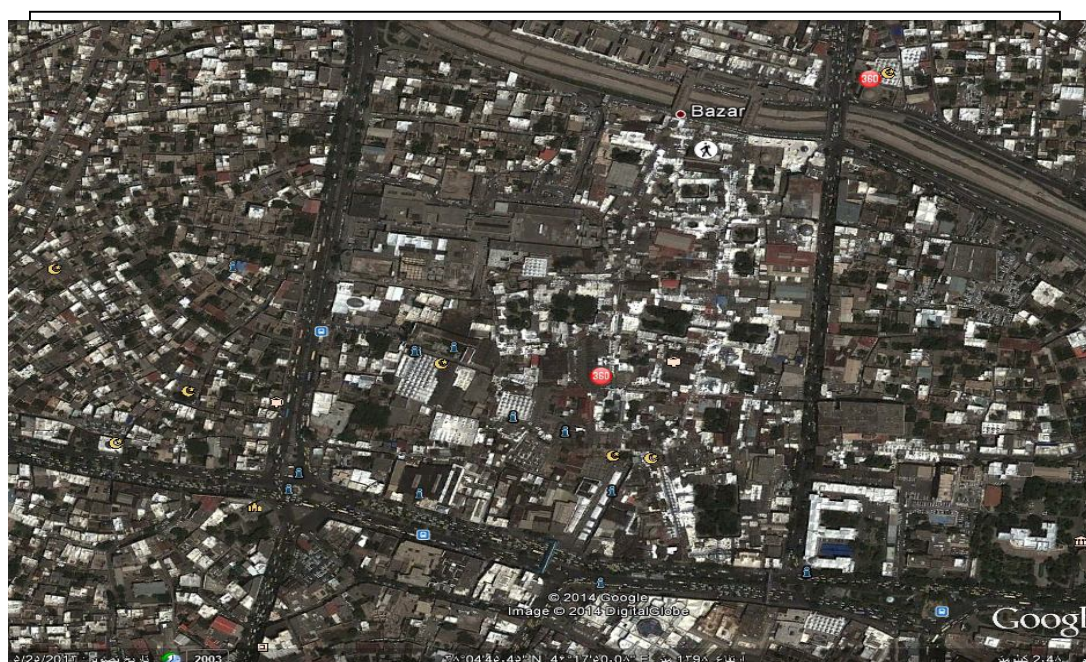
بحث و نتیجه گیری

به طور کلی در تحلیل جرم و فضای شهر تبریز به عنوان فضای کالبدی اجتماعی فرهنگی آن می توان از سه فاکتور مهم مناطق آن شامل: (۱) موقعیت (۲) جمعیت (۳) مساحت و با در نظر گرفتن ملاحظات آنها و سه مشخصه: (۱) میزان و شدت جرم به دست آمده هر یک از مناطق (۲) اطلاعات پاسخ دهندگان (۳) نقشه های موضوعی بهره جست. توجه داشته باشیم که اگر قرار بود میزان جرم به نسبت و بر اساس جمعیت مناطق سنجیده شود بایستی درصد جرم های سطح شهر تبریز به قرار جدول ذیل می بود. جدول شماره (۷)

جدول شماره (۷) رتبه و درصد بایسته جرم در رابطه با جمعیت و مساحت مناطق شهر تبریز

ردیف	منطقه	مساحت	جمعیت	درصد بایسته جرم
۱	منطقه ۴	۲۸۲۴۶	۳۱۲۸۶۵	۲۲,۰۷
۲	منطقه ۳	۱۵۶۷۴/۵۶	۲۵۱۳۴۸	۱۷,۷۳
۳	منطقه ۱	۱۰۵۶۸/۶۵	۲۱۱۳۴۰	۱۴,۹۱
۴	منطقه ۱۰	۶۴۳۰/۷۳	۱۸۹۴۴۸	۱۳,۳۶
۵	منطقه ۲	۵۸۴۲/۸۵	۱۴۳۶۴۲	۱۰,۱۳
۶	منطقه ۷	۴۲۹۲/۰۵	۱۰۹۰۵۵	۷,۶۹
۷	منطقه ۶	۳۳۲۱/۳۲	۸۸۸۷	۶,۲۷
۸	منطقه ۵	۲۵۳۷/۹۵	۶۴۲۸۶	۴,۵۳
۹	منطقه ۸	۱۰۸۸/۳۰	۳۱۲۲۸	۲,۲۰
۱۰	منطقه ۹	۳۸۸/۳۲	۱۵۰۰۷	۱,۰۵
-	جمع	۷۸۳۸۹/۷۳	۱۴۱۷۱۰۶	۱۰۰

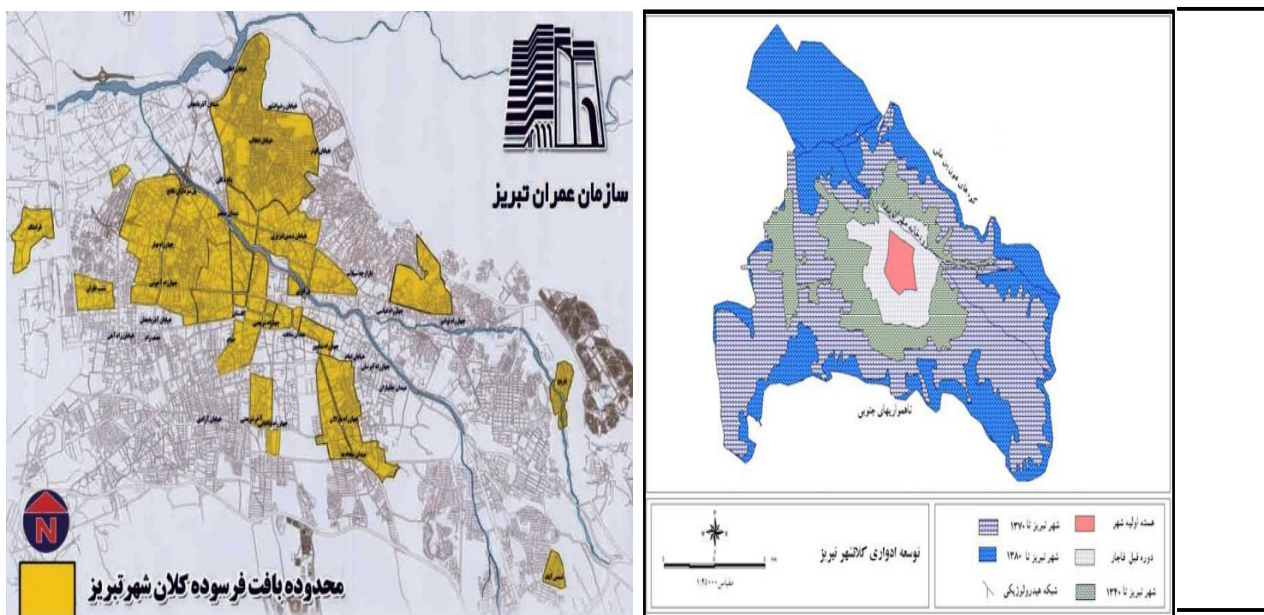
منبع: سازمان آمار و فناوری اطلاعات شهرداری تبریز

شکل ۳: تصویر هوای منطقه مرکزی تبریز منبع: google earth

اما چنانچه گفته شد منطقه ۸ و ۶ تبریز هم دارای شاخص جرم زیاد می باشد. که با بایسته های جرم مغایرت دارد. بنابر این با توجه به اطلاعات به دست آمده از پیمایش و موقعیت منطقه و با در نظر گرفتن سایر عوامل تاثیر گذار برای تحلیل میزان بالای جرم در منطقه هشت و شش می توان دلایل مستدل و قوی ارایه نمود:

۱- یکی از شاخص های کمی که در تحلیل فشردگی بافت های شهری و همچنین برآورد هزینه های ناشی از پراکنش در مناطق مادر شهری مورد استفاده قرار می گیرد، محاسبه نسبت مساحت بافت مرکزی به مساحت کلی محدوده شهر است ضریب مذکور برای شهر تبریز برابر با ۰/۳۴۵ است که در مقایسه با شهرهای کشورهای توسعه یافته ۰/۱۵ و با کشورهای در حال توسعه ۰/۲۳ بیانگر فشردگی سه برابر و قابل توجه در فضای شهری تبریز است که در سال های اخیر نیز بر میزان آن افزوده شد است (قربانی ۱۳۸۴، ۱۲۷). پس با توجه به جداول و نقشه، منطقه هشت از لحاظ فضایی متراکم ترین منطقه شهر تبریز است تنها با ۳۸۸ هکتار مساحت ۳۱۰۰۰ نفر را در خود جای داده است. تصویر هوایی شکل ۳ می تواند این تراکم را به خوبی نشان دهد. این مورد با نظریه تراکم جمعیتی و جرم همسوست.

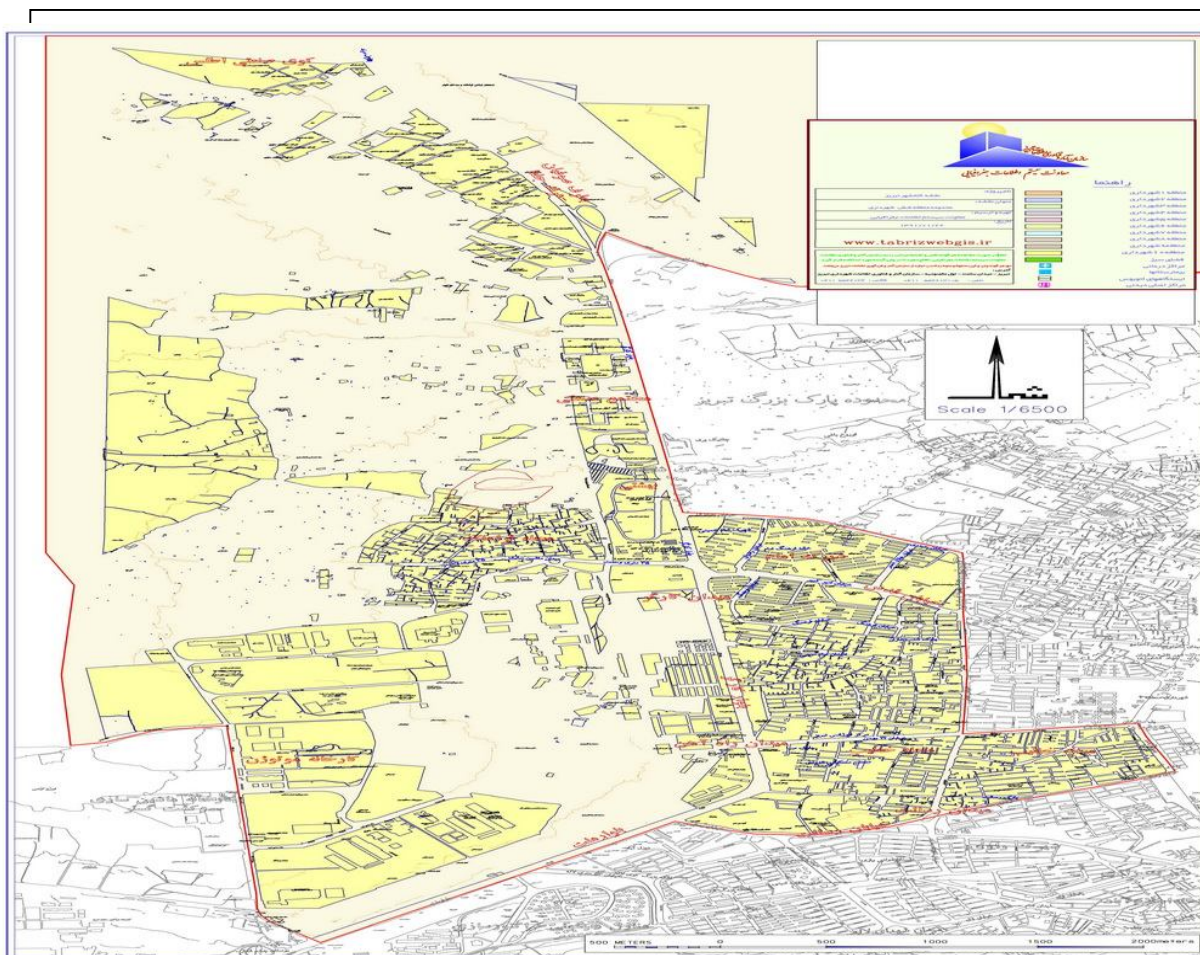
شکل ۴: محدوده بافت فرسوده شهر تبریز منع (سازمان عمران تبریز) شکل ۵: وسعه کالبدی تبریز منبه (قربانی ۱۳۸۴)

۲- دلیل دوم دقیقاً به نظریه بوم شناختی شیکاگو بر می گردد. منطقه هشت تبریز زمانی مرکز و هسته اصلی تبریز را تشکیل داده بود و عمده جمعیت تبریز در این منطقه و در مناطق اطراف آن ساکن بوده اند (شکل ۵) با پیشرفت صنعتی شهر ساکنان اصلی منطقه به لحاظ هوای نامناسب به واسطه در مرکز شهر بودن و فرسودگی ساختمانها و آلودگی های صوتی، محل مرکزی را ترک کرده اند. طی مطالعه ای که در مورد آلودگی از جنبه های مختلف در سطح شهر تبریز انجام یافته است "نشان داده شده که تراز آلودگی محیطی صدا در مناطق مرکزی شهر تبریز و در ساعات ظهر و عصر بیش از حد مجاز محیطی بوده است و در مقایسه با دوره های گذشته دارای روند افزایشی است. در این میان بیشترین صدا نسبت به سایر نقاط شهر در میدان شهرداری مرکز منطقه ۸ و تبریز بوده است (مسافری و دیگران ۱۱۷، ۱۳۹۱).

۳- سومین تحلیل بافت کالبدی این قسمت از منطقه تبریز است. با توجه به نقشه بافت فرسوده شهر ملاحظه می شود که بیش از نصف منطقه هشت تبریز دارای بافت فرسوده می باشد در این منطقه "وجود بافت های فرسوده با قطعات مسکونی بزرگ در بافت مرکزی شهر که به علت دسترسی نامناسب در فرایند بهسازی و احیاء قرار نگرفته است (قربانی ۱۳۸۴) و باعث به وجود آمدن مناطق مسکونی با کیفیت پایین شده است. این مهم علاوه از این که استدلال نظریه شهری شیکاگو را در شهر تبریز ثابت می کند خود دلیلی بر تاثیر بافت مسکونی شهری در ارتکاب بزه در سطح آن می باشد (شکل ۴).

منطقه شش

منطقه شش نیز دارای بالاترین میزان جرم است. از لحاظ جمعیت از مناطق کم جمعیت تبریز بوده اما از لحاظ مساحت در رتبه نخست قرار دارد این منطقه جزو مناطق حاشیه ای تبریز بوده و در خود مناطق صنعتی کارخانجات کوچک و بزرگ را جای داده است مسیرهای ترانزیتی از تبریز به سوی دیگر شهرها از این منطقه می گذرد. فرودگاه تبریز و شهرکهای صنعتی متعدد و شرکتهای بزرگ تولیدی مانند متوژن و ... در این منطقه قرار دارد.

شکل ۶: بافت نامتوازن منطقه شش منبع: (مرکز آمار و فناوری شهرداری تبریز)

این منطقه دارای درصد بالای مهاجر پذیری بوده و با توجه به آمار به دست آمده از پرسشنامه ها، حدود یک سوم از جمعیت منطقه را مهاجرین _ که تعدادی از آنها حاشیه نشین شده اند _ تشکیل می دهند. بخش عمده این منطقه به شهرک امام اختصاص یافته است که در ابتدا به قصد ورود مهاجرین و اسکان آنان ساخته شده است این شهرک به عنوان بزرگترین شهرک مهاجر نشین بوده و با این که نواحی فوق از نظر انتظام فضایی و انسجام کالبدی کیفیت بهتری نسبت به سایر نواحی منطقه دارند لیکن به واسطه شبکه شطرنجی طرح های تفکیکی و گسترش بی رویه استخوان بندی منطقه از انسجام و هویت و نظم شهری لازم بر خوردار نمی باشد. این بخش ها بدون داشتن انسجام و انتظام فضایی به سرعت در حال گسترش است و وجود کاربری های نامناسب و فقر و و عدم نظارت کافی و گسست خانواده ها میزان جرم در این منطقه بالاست. همچنین "به طور کلی" نواحی آسیب پذیر با آمار بالای جرایم، دارای کاربری درهم و ناهمگون می باشند. (Brown2000, 2). با توجه به نقشه، بخشهایی از این منطقه به صورت نا موزون گسترش یافته است" و توسعه ناموزون شهری که با کاهش کنترل غیر رسمی بر افراد همراه است، موجب افزایش قانون گریزی در جامعه می شود(بابایی و دیگران ۱۳۸۸، ۱۲)(شکل شماره ۶) این مساله مطابق نظریه طراحی محیطی و مطابق دیدگاه "ود" می باشد که اعتقاد دارد در مناطق با تراکم بسیار کم نظارت کاهش یافته و جرم بیشتری اتفاق می افتد. از یافته های تحقیق در شهر تبریز بر اساس نتایج حاصل شده در آمار توصیفی و استنباطی چنین نتیجه گیری می شود که وضعیت جرم در مجموع با ۶۸٪ در سطح بالایی می باشد میزان و نوع جرم در شهر تبریز به صورت تقریباً متوازی غیر از چند منطقه پراکنده شده است. نوع جرم آن به علت در مسیر بودن جاده ترانزیتی مواد افیونی به اروپا در اغلب مناطق مواد مخدر و جرایم مربوط به آن است و از این روست که "با در نظر گرفتن سیستم حمل و نقل و مواصلاتی یکی از پنج فاکتور در تعیین میزان اهمیت یک منطقه، استان آذربایجان شرقی در زمره مناطق مهم قرار می گیرد(پیشگاهی فرد و احمدی دهکاکا ۱۳۸۹، ۶۳) در وهله دوم به علت گسترش های چند سال اخیر، اختلافات ملکی و مسایل ساخت و ساز و کلاهبرداری های ناشی از آن رقم قابل توجهی را نشان می دهد. که آنها با توجه به نقشه شکل ۵ ناشی از گسترش شهرنشینی می باشد. از مهمترین مسایل وجود جنبه های پیچیده و عوامل مختلف تاثیر گذار در میزان و نوع جرم شهری در تبریز است. در جمع بندی کلی باید گفت که برای توجیه میزان نوع و پراکندگی جرم در شهر تبریز نمی توان به نظریه واحد و مستقلی اکتفا کرد بلکه برای تبیین آن نیاز به تلفیق نظریات متعدد و تطابق آن با واقعیت های امروزی نمود اما علاوه از اثبات فرضیات در کل یافته های این تحقیق، همسو با اکولوژی شهری شیکاگو و نظریات ارنست برگس و لوئیس ورت و نظریات قشربندی اجتماعی است.

راهبردها

- توزیع متعادل کاربری های مختلف در سطح شهر در راستای نظارت اجتماعی در مناطق خلوت شهر و کاهش تراکم بیش از حد جمعیت و فعالیت ها
- احیای مرکز شهر و کاهش تراکم آن به ویژه به وسیله جنبش پیاده رو سازی
- ایجاد گسست در مکانها و محله های همگن برای جرم
- وضع قوانین در رابطه با بافت فرسوده در راستای کنترل و نظارت غیر مستقیم بیشتر بر افراد

جهاتی برای پژوهش های آینده

- مطالعه نقش ساخت و ساز و گسترش شهری و تاثیر آن در جرایم شهری
- توجه به اقتصاد سیاسی حاکم بر شهر و تحلیل رابطه آن با جرم

منابع:

۱. ابن خلدون، عبدالرحمن، ۱۳۳۶، مقدمه ابن خلدون، ترجمه ی محمد پروین گنابادی. تهران: مرکز علمی و فرهنگی
۲. بابایی، علی و [دیگران]، ۱۳۸۸، تحلیل جامعه شناختی عوامل مؤثر بر قانون گریزی، فصلنامه دانش انتظامی، سال یازدهم، شماره چهارم صص ۷-۵۸
۳. بارنز، هری المرو و بکر هوارد، ۱۳۸۴، تاریخ اندیشه های اجتماعی، مترجمان جواد یوسفیان و علی اصغر مجیدی، تهران: امیر کبیر
۴. پناهی، لیلا، عبدالرضا فرجی، ۱۳۸۹، بررسی و تحلیل نقش روستاهای واقع در محدوده شهری در توسعه ی فیزیکی شهر کرج از اصلاحات ارضی تاکنون، مطالعه موردی باغستان، فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط، شماره ۹، تابستان صص ۴۲-۴۷
۵. پوراحمد، احمد. محمدحسن، یزدانی، ۱۳۸۲، تأثیر مدرنیسم بر تحولات کالبدی شهرهای ایرانی - اسلامی، نمونه تبریز، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۸۴. صص ۲۹-۵۲
۶. پیشگاهی فرد، زهرا و فریبرز، احمدی دهکاء، ۱۳۸۹، ارزیابی تهدیدات امنیت ملی در مناطق مرزی شمال ایران، آمایش محیط، دوره ۳ شماره ۹ صص ۵۳-۷۷
۷. توکلی نیا، جمیله و شالی، محمد، ۱۳۹۰، نظام شهری استان آذربایجان شرقی، فصلنامه جغرافیا، ش ۲۹. صص ۱۲۹-۱۴۷
۸. حکمت نیا، حسن، موسوی، میر نجف، ۱۳۸۵، کاربرد مدل در جغرافیا با تاکید بر برنامه ریزی شهری و منطقه ای، تهران: علم نوین
۹. زنگی آبادی، علی و نادر، رحیمی، ۱۳۸۹، تحلیل فضایی جرم در شهر کرج (با استفاده از GIS). فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دوره ۴۰ شماره ۲ صص ۱۷۹-۱۹۸
۱۰. سازمان شهرداری ها و دهیاری های کل کشور، ۱۳۷۸، دانشنامه مدیریت شهری و روستایی، تهران، سازمان شهرداری ها و دهیاری های کل کشور
۱۱. شالی، محمد، ۱۳۹۱، شناسایی و گونه شناسی پهنه های اسکان غیررسمی در کلان شهر تبریز، اولین همایش منطقه ای معماری و شهرسازی، مرکز آموزش عالی علمی کاربردی سقز
۱۲. شاملو، سعید، ۱۳۹۰، مکتبها و نظریه ها در روانشناسی شخصیت، تهران، رشد
۱۳. شیخاوندی، داور، ۱۳۵۳، آسیب شناسی اجتماعی، تهران، جار

۱۴. صبوری راد. بی نام، ۱۳۹۱، نظرات جرم شناسی (بازیابی شده در ۲۸ شهریور ۱۳۹۱) از: <http://hooqooqi.pmcblog.com/post/36>
۱۵. صدیق سروستانی، رحمت اله، ۱۳۸۳ آسیب شناسی اجتماعی، تهران: آن
۱۶. ضیایی، محمود، ۱۳۸۰، الگوی فضائی توزیع کمک های دریافتی از مرکز شهرداری های کشور، مجله رشد: آموزش جغرافیا، شماره ۵۸ صص ۳۰-۳۷
۱۷. علی اکبری، اسماعیل، ۱۳۸۱، توسعه شهری و آسیب شناسی اجتماعی در ایران، فصلنامه پژوهش های جغرافیایی، دوره ۳۶، شماره ۲،
۱۸. فتاح، عزت، ۱۳۷۷، آینده جرم شناسی و جرم شناسی آینده، ترجمه ی اسماعیل رحیمی نژاد، فصلنامه نامه مفید شماره ۱۴ صص ۶۵-۱۰۰
۱۹. فکوهی، ناصر، ۱۳۸۷، انسان شناسی شهری، تهران: نی
۲۰. قربانی، رسول، ۱۳۸۴، تحلیل پراکنش تراکم های جمعیتی شهر تبریز با استفاده از روش حوزه بندی آماری، فصلنامه پژوهش های جغرافیایی شماره ۵۴ صص ۱۲۳-۱۳۶
۲۱. کلانتری، محسن. [دیگران]، ۱۳۸۹، بررسی تاثیر و میزان کاربری اراضی در شکل گیری کانون های جرم خیز با استفاده از سامانه اطلاعات جغرافیایی مطالعه موردی قاچاق و سومصرف مواد مخدر در شهر قزوین، فصلنامه دانش انتظامی سال یازدهم شماره سوم
۲۲. کلدی، علیرضا، ۱۳۸۱، انحراف، جرم و پیشگیری، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال اول، شماره ۳ صص ۵۱-۶۴
۲۳. کوئن، بروس، ۱۳۷۰، درآمدی بر جامعه شناسی، ترجمه ی محسن ثلاثی، تهران: فرهنگ معاصر
۲۴. کی نیا، مهدی، ۱۳۷۳، مبانی جرم شناسی، تهران: دانشگاه تهران، جلد دوم
۲۵. مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰، سالنامه آماری استان آذربایجان شرقی، تهران: مرکز آمار ایران
۲۶. مسافری، محمد و [دیگران]، ۱۳۹۱، بررسی آلودگی صوتی ساعات پر تردد روز در منطقه مرکزی شهر تبریز، مجله پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تبریز، دوره ۳۴ شماره ۴ صص ۱۱۲۳-۱۱۹
۲۷. نجفی ابرنآبادی، علی حسین، ۱۳۷۴، جامعه شناسی جنایی، جزوه درسی دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی دانشکده علوم سیاسی تهران، تدوین: رزیتا دارویی (منتشر نشده)
۲۸. هیراسکار، جی.کی، ۱۳۸۷، درآمدی بر برنامه ریزی شهری، ترجمه ی محمد سلیمانی و رضا یکانی فرد، تهران: دانشگاه تربیت معلم

29. Brown, Laure, 2000, Geography of Crime. University of Wollongong, School of Geosciences, from [p://www.geos.com](http://www.geos.com).

30. Cozens, P., Hiller, D., Prescott, G., 2001, Crime and the Design Residential Property—Exploring the Theoretical Background, Journal of Property Management, Vol. 19, Issue 2, pp. 136-164.

31. Fajemirokun .F, & Adewale .O, 2006, A GIS Approach Crime Mapping and Management in Nigeria: «A Case study of Victoria Island Lagos», Munich, Germany , October.

32. Friedman j.and Hudson b, 1974, knowledge and action: a guide to planning theory, aip journal,January 2-16
33. Haralambos, M. Holborn, M, 1990, Sociology: Themesand Perspectives. London: Broadwick.
34. McKay, C. and Shaw, H. , 1962, Ecological analysis of delinquency in Chicago. In: Marvin, E. W. et al. (Eds.). The Sociology of Crime and Delinquency. New York: John Wiley & Sons.
35. Thio,alex, 2001, deviant behavior.6th ed.boston.allyn and bacon.